

יוסי הראל מספר על "הפאנים"¹

בנובמבר 1947 יצאתי לדרך עם קבוצה קטנה של אנשי עליה ב' ופלי"ם, בטיסה רגילה וליגלית לפראג. הייתי מצוייד בדרכון פלשתינאי: בפראג חיכה לנו שייקה דן, פינו גינזבורג, ויענקלה סלומון, מפקד ה"הגנה" באירופה. הציגו לפנינו תכנית מפורטת ומסובכת, עד הפרט האחרון: איך להעלות על האוניות את אלפי המעפילים מכל רחבי רומניה, לא רק מבוקרשט, אלא כמה עשרות אנשים מכל כפר, עירה ועיר, וכן פליטים מן המחנות המפוזרים בגרמניה, אוסטריה ואיטליה. לשם כך רכשו את שני ה"פאנים" שכל אחד מהם היה גדול פי שניים או שלושה מן ה"אקסודוס".

לביצוע המשימה הענקית הזו ריכזו ברומניה את כל אנשי ההעפלה באירופה, כ-30 איש, וכן אירגנו לא פחות מ-11 רכבות, אשר מכיוונים שונים עמדו לגיע לבוקרשט, כשהן אוספות בדרך, את העולים שהמתינו. לשם תאום המבצע, ישבו אנשים שלנו במטה הרכבות בבוקרשט, קבעו את לוח הזמנים המדוייק של הרכבות, ושלטו שם למעשה בתנועת הרכבות. גם שאול אביגדור בא לפראג מפריז, לסיכום פרטי המבצע. כמובן שבלי שיתוף פעולה עם שלטונות רומניה, ובלי הסכמת הרוסים, מבצע כזה לא יכול היה לצאת לפועל.

שלטונות רומניה התייחסו אלינו כמו היוגוסלבים במקרה של "כנסת ישראל". שאול מינה אותי למפקד-על של שני ה"פאנים", כלומר, מפקד של כולם, כולל הקברניטים שתפקידם להוביל את האוניות ולפקד על הצוותים שלהם. ביקשתי משאול שיתן הוראות ברורות וחד-משמעיות בענין הפיקוד, ובענין ההתנגדות לבריטים. התנגשות עם ה"קרזרים" שלהם עלולה לגרום לעשרות הרוגים בקרב המעפילים. ואמרתי לשאול כי בעצם ההפלגה והיציאה לים מתמצה המבצע, והקרב שלנו יוכרע, ולא חשוב אם נגיע לחיפה או לקפריסין. לכן, לפי דעתי, ההתנגדות איננה רלבנטית, ואיננה משרתת את מטרתנו.

שאול חשב, ואמר: "כך תנהג". שאול היה רגיש מאד בנושא הקרבנות הוא לא סלח לעצמו שבזמנו נתן ההוראה לשים פצצה ב"פטריה" בחיפה.

הכל תוכנן איפוא, לפרטי פרטים, הפיקוד, הרכבות, אפילו מפרט הארוחות בכל ימי ההפלגה, סידור בתי החולים של שתי האוניות, ותכניות לימוד זבידור.

נפגשנו עם שייקה דן, ועם משה אגמי, אחראי מטעם עליה ב', ועם עמוס מנור, אז עדיין מועמד לעליה, ולימים ראש השב"כ. ראינו איך הם עובדים: הם קיבלו פיקוד מלא על 11 רכבות שלמות בתחנה המרכזית של בוקרשט, רכבות שבאו מכל הגבולות, מן הגבול הרוסי, ההונגרי וכן הלאה. כל הרכבות היו צריכות להגיע לנמל קונסטנצה, אל שני ה"פאנים" שעגנו שם.

שילמו לרומנים עבור ההובלה, חוץ מזה השלטונות באמת שיתפו פעולה אתנו. באותם הימים, אנה פאוקר, היתה שרת החוץ של רומניה, במידה זו או אחרת היא פעלה בחסות הרוסים, שתמכו במלחמתנו נגד הבריטים. אביה של אנה פאוקר עלה ארצה באחת מאוניות המעפילים.

תכנון מבצע שני ה"פאנים" וביצועו היו יוצאים מהכלל. בכל עיר עמדו לעלות על הרכבת מספר מדוייק של עולים, כשמקומותיהם בקרונות שמורים. כמובן שהיו גם עולים בלתי ליגליים על הבלתי ליגליים, כלומר בלתי מאורגנים, שגם הם המתינו בתחנות הרכבת השונות וביקשו לתפוס טרמפ. מאחר שתופעה זו היתה צפויה, היו שומרים עבורם עוד קרון נוסף בסוף הרכבת. במקרה שני ה"פאנים", היו כל כך הרבה בלתי ליגליים לא צפויים, שהעלינו את מספר המפליגים בכל אוניה, מ-6,000 ל-7,000, וברגע האחרון ל-7,500. בין יתר העולים, היה גם המנתח הנודע, פרופסור אשכנזי.

להכין את שני ה"פאנים", כל אוניה על 14 קומותיה, עלה לפחות מיליון דולר. זה כלל מטבחים, שני בתי חולים, בתי שימוש, ואולמי שינה. היו לנו צוותים מצויינים בשתי האוניות, ביניהם מעט אמריקנים והרבה ספרדים.

¹ קטע מהסיפור האישי של יוסי הראל כפי שפורסם בספר "השערים פתוחים" שהוציאו לאור יוצאי הפלי"ם

בלחץ הבריטים, נאלצו הרומנים לאסור עלינו להפליג עם המעפילים מקונסטנצה. דרשו מאתנו להעביר את העולים ברכבות ישר לבורגאס, נמל בולגרי בים השחור, וה"פאנים" יפליגו משם עם המעפילים.

ואז בכלל התחילה מהומה גדולה. הסתבר שבלחץ הבריטים, גנרל מרשל, מראשי הממשל האמריקני, הודיע לשרת שהאוניות שלנו מלאות מרגלים סובייטיים, ואם נפליג, איים מרשל, ארצות-הברית לא תכיר במדינת ישראל לכשתקום. על כך הודיע שרת לבן-גוריון במברק. בעקבות המברק פנה ב.ג. אל שאול אביגור, וביקש לעכב את הפלגתנו. שאול הסביר לב.ג. כי 12,000 יהודים ממתנים לעליה, מכרו את נכסיהם, ויושבים על מזוודותיהם בציפייה להפלגה. בן-גוריון שוכנע, שייקה ושאול קבעו את מועד ההפלגה שלנו.

תכנית הבריטים היתה לסתום אותנו, כמו פקק בבקבוק, ביציאה מן הבוספורוס. אז נשלח מויש פרלמן, שהיה מייג'ור באינטליג'נס הבריטי, לתורכיה. שם הוא הצליח להגיע לגנרל התורכי האחראי על הבוספורוס, ותמורת הרבה כסף, מויש גמר איתו סידור מדוייק ביותר: האוניות שלנו חייבות להגיע בשבת אחרי הצהריים לבוספורוס, לעבור בו בלילה, ולמחרת לפנות בוקר לעבור את הדרדנלים. "אני, אמר הגנרל התורכי, אשאיר את השליש שלי במשרדי, וכשהבריטים יחפשו אותי, הוא יענה להם שעד יום שני, אני נופש אי-שם בהרים. ובינתיים על שני ה"פאנים" לעבור, לא יאחר מאשר בין שבת אחרי הצהריים ויום שני בבוקר".

בהתאם לסידור עם התורכי, נקבעה שעת האפס שלנו להפלגה מבורגאס, כדי להגיע על פי התכנון הקבוע מראש לבוספורוס.

עכשיו הרכבות התחילו להגיע לבורגאס. המעפילים עלו על שתי האוניות. זה נמשך 48 שעות ללא הפוגה. עולים, ונעלמים בירכתי האוניות. אייק אהרנוביץ הגיע ביום ששי, ועלה על ה"פאן-קרטנט" לשמש לה קפטן.

ביציאה מבורגאס לעבר המים הטריטוריאליים של רומניה בים השחור, היינו צריכים לעקוף שדה מוקשים, שנוקה על ידי הרוסים ורק פיילוטים רוסיים הכירו את המסלול הנקי ממוקשים. אבל, הפיילוט הרוסי סרב לנסוע בלילה, ורצה לצאת בבוקר. אבל בבוקר לא יכולנו עוד להפליג. היתה רכבת שבה תינוק מת מיד אחרי הלידה, והיה צריך לקבור אותו. כמו כן חיכינו ל-400 מדריכי הנוער והעסקנים מבולגריה שהגיעו רק אחרי הצהריים. הקיצור, הפיילוט הרוסי הצטלב, כי נאלצנו להפליג לפנות ערב, ולא בבוקר כפי שדרש וכפי שהיה רגיל.

הנסיעה היתה קלה, "פאן-יורק" בראש, "פאן-קרטנט" אחריה. אחרי וורנה נסענו כבר בחשכה גמורה, בעזרת פרז'קטורים, כדי שלא לעלות על מוקש צף. זה היה אחד הלילות הכי ארוכים בחיי. אתה נוסע ולא יודע אם בעוד שניה האוניה שלך לא תעלה על מוקש, ואתה מוביל 15,000 איש ויותר. זאת אחריות כבדה ומעיקה.

עם אור ראשון ראינו את המגדלור של הגבול הרומני. פנינו מזרחה במהירות 18 קשר, והגענו בשבת בצהריים לבוספורוס. לסניטר התורכי שבדק את שתי האוניות, הכנתי מראש עט זהב ושעון זהב כדי שיחתום בלי בעיות שכולם בריאים ושיש סידורים סניטריים כנרש על סיפון שני ה"פאנים", והוא חתם.

בחושך הגענו לדררנלים ויצאנו לים האגאיי, לחלק הצפוני של הים התיכון. במקום הזה הקרב שלנו הוכרע. הבריטים רצו למנוע את כניסתנו לים התיכון, והנה אנחנו כאן.

אם אור ראשון, הים היה מלא אוניות בריטיות. על אחד הקרוזרים שלהם ישב האדמירל הבריטי שפיקד על הצי שלהם באגן המזרחי של הים התיכון. אז התקבל אצלי מברק משונה מאד מהארץ, בו נאמר שאם הבריטים יפנו אלינו, עלינו להגיד שקיבלנו הוראה לקיים את הפקודות של הבריטים, אבל - נאמר שם עוד - "אלוהים נתן לאברהם אבינו את הארץ, ויש לנו זכות אבות" וכן הלאה... אני חשבתי שמי שחיבר את המברק הזה, השתגע על כל הראש,

התברר שעל המברק היה חתום לא אחר מאשר דוד בן-גוריון ...

הבריטים נתנו לנו הוראה להפליג לכיוון פמגוסטה, המשכנו לכיוון חיפה. אז הבריטים, שהיו קרובים מאד אלינו ודיברו איתנו בתחילה בעזרת מגבר-קול, ורק מאוחר יותר באמצעות קשר אלחוט, שוב פנו אלינו, ואני עניתי להם שיש לי חמישה תנאים לפני שאפליג בכיוון שהם נתנו לנו: הפיקוד על שתי האוניות נישאר בידינו; מכשירי הקשר נישארים בידינו; כל החפצים נשארים אצל האנשים; לא מפרידים בין הצוות והמעפילים - כי הצוות היה צפוי לחמש שנות מאסר; ואחרון - הם עולים על האוניות שלנו בלי נשק.

כעבור כשלוש שעות נתקבלה תשובת האדמירל: הוא קיבל את כל התנאים, חוץ מסעיף הצוותים, שבענין זה הוא חייב להמתין להנחייה מן הממונים עליו בלונדון. עניתי לא "לא מקובל", ועמדתי על התנאי שלי. בסופו של דבר, האדמירל נתן לי מלת כבוד שלא יחפש ולא יגע בצוותים.

הגעתי לקפריסין מבלי להגיע לחיפה.